

5^η ΑΝΑΡΤΗΣΗ

Γρηγόριος Νύσσης: Λόγος Κατηχητικός, Έκδοσις της Αποστολικής Διακονίας τῆς Εκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Αθήνα (ΒΕΠΕΣ), 1989, τ. 68, σελ. 378-437. [=MPG 45:9-106]

• • ✕ • •

Σύμφωνα με τη μέθοδό του, όπως την προσδιορίζει στο Προοίμιο του Λόγου ο συγγραφέας, διαρθρώνει την διαφωτιστική έκθεση της πίστεως, όχι με λόγο στερεότυπο και άκαμπτο προς όλους, αλλά *‘κατὰ τὰς τῶν θρησκειῶν διαφορὰς’*, όπως λέει, *‘μεταρροσμένον’* κατάλληλα προς κάθε αποδέκτη. Με πιστή εφαρμογή αυτής της αρχῆς συνεχίζει ὅλη την 60 σελίδων *Κατήχησιν*.

Έτσι, αφού λεπτομερῶς ανέλυσε πρώτα τὴν ἔννοια τῆς Τριαδικῆς Θεότητος με τις τρεῖς υποστάσεις Τῆς και τὴν ενιαία μία οὐσία Τους, διατυπώνει μια θαυμαστή για τὴν ευρύτητά της τοποθέτηση. Στὴν αυτονόητη αδυναμία τοῦ κατηχούμενου να συλλάβει το βαθύ αυτό παράδοξο, –κάτι να προσδιορίζεται αριθμητικά και το ίδιο να μένει αριθμητικά αδιαίρετο,– ο Χριστιανὸς φιλόσοφος συγγραφέας προτείνει ως ἀποκρίση στον συνομιλητή του τα εξής:

Α. Ἡ Τριαδική Μονάδα

Γρηγορίου Νύσσης Από τὴν ΚΑΤΗΧΗΣΙΣ

Απόσπασμα ΒΕΠΕΣ 68: 383:22-384:5

ΔΙΑΒΑΖΟΥΜΕ:

‘... ἀλλ’ ἐπειδὴν τὸ διακεκριμένον ἐν τούτοις κατανοήσης,... ἡ τῆς φύσεως ἐνότης τὸν διαμερισμὸν οὐ προσίεται, ὥς μήτε τὸ τῆς μοναρχίας σκίζεσθαι κράτος εἰς θεότητας διαφόρους κατατεμνόμενον μήτε τῷ ἰουδαϊκῷ δόγματι συμβαίνειν τὸν λόγον, ἀλλὰ διὰ μέσου τῶν δύο ὑπολήψεων χωρεῖν τὴν ἀλήθειαν, ἑκατέραν τε τῶν αἰρέσεων καθαίρουσαν· καὶ ἀφ’ ἑκατέρας παραδεχομένην τὸ χρησίμον’. Τοῦ μὲν γὰρ Ἰουδαίου καθαίρεται τὸ δόγμα τῆ τε τοῦ Λόγου παραδοχῇ καὶ τῇ πίστει τοῦ Πνεύματος· τῶν δὲ ἑλληνιζόντων ἡ πολύθεος ἐξαφανίζεται πλάνη τῆς κατὰ φύσιν ἐνότητος παραγραφομένης· τὴν πληθυντικὴν φαντασίαν. Πάλιν δὲ αὐτὴ ἐκ μὲν τῆς ἰουδαϊκῆς ὑπολήψεως ἡ τῆς φύσεως ἐνότης παραμένετω· ἐκ δὲ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἡ κατὰ τὰς ὑποστάσεις διάκρισις μόνη, θεραπευθείσης ἑκατέρωθεν καταλλήλως τῆς ἀσεβοῦς ὑπονοίας· ἔστι γὰρ ὥσπερ θεραπεία τῶν μὲν περὶ τὸ ἐν πλανωμένων ὁ ἀριθμὸς τῆς Τριάδος, τῶν δὲ εἰς πλῆθος ἐσκεδασμένων ὁ τῆς ἐνότητος λόγος’.

ΔΗΛΑΔΗ:

...αρκεῖ να ανοίξεις τον νου σου σ’ αυτές τις εννοιολογικές διακρίσεις ... Ἡ ἔννοια τῆς μίας ενιαίας φύσεως δεν επιδέχεται διαμερισμό, ἐτσι ὥστε οὔτε ἡ ενιαία μονοθεϊκὴ ἐπιστάσις να διασπάται με τὴν κατάτμηση σε μερίδια κυριότητος διαφορῶν θεοτήτων, οὔτε ἡ λογικὴ ἀντίληψη περὶ θεοῦ να συμπιέζεται στη στενότητα τῆς ἰουδαϊκῆς δοξασίας, ἀλλὰ στο ἐνδιάμεσο τῶν δύο παραδοχῶν να προχωρεῖ ελεύθερα ἡ ἀληθινὴ πεποίθηση, ἡ ὁποία και να ἀποκαθαίρει καθεμιά ἀπὸ τις δύο ἐπιλογές¹⁰ και να διασώζει ἀπὸ τὴν καθεμιά ἐπίσης ὅ,τι ἀξίζει. Γιατί πράγματι ἀποκαθαίρεται ἀφενὸς ἡ δοξασία τῶν Ἰουδαίων με τὴν εἰσδοχὴ και τῆς ἐννοίας τοῦ θείου Λόγου και με τὴ στέρεη πίστη στο ἅγιο Πνεῦμα, ἐνῶ ἐξαφανίζεται ἀφετέρου ἡ ταλάντευση μέσα στην πολυθεΐα, καθὼς ἡ ἔννοια τῆς μίας φύσεως επικαλύπτει τὴ νοερὴ παράσταση πλῆθους. Και πάλι ἐπίσης, ἀπὸ τὴν ἰουδαϊκὴ ἐκδοχὴ το ἐνιαίο τῆς

❧ 1 ❧

Comment [K1]: (π.332-395)

Comment [K2]: Δικές του εκφράσεις. Στο κείμενο: σ. 378, στ.8

Comment [K3]: Ήταν το αμιλεγόμενο ζήτημα της εποχής.

Comment [K4]: Ἐννοια μόνου κυρίαρχου θεοῦ δεν ἦταν ξένη στους ἀρχαίους.

Comment [K5]: «καθαίρει» ἡ ἀλήθεια (Σντακτ. Ὑποκείμενο τῆς μετοχής)

Comment [K6]: Σνντακτ. Ἀντικείμενο τῆς μτχ. «παραδεχ/νην»

Comment [K7]: Σνντακτ/γραμματ.: «ἐνότητος» Ὑποκ. στη μτχ. ἀπόλυτο «παραγραφομένης», ἀποθετικό. Ρήματος, με ἀντικ «φαντασίαν»

Comment [K8]: =παράσταση νοητικῇ, στη γλώσσα τῶν Στωικῶν.

Comment [K9]: Εἶδαμε στον πλατωνικὸ Μῦθο τοῦ ΠΟΛΙΤΙΚΟΥ τὸν Ἐνα θεὸ κύριο τῆς ἐπιστάσεως ὅλου τοῦ σύμπαντος και τοὺς ἀπολούθους τοῦ θεοῦ τοπάρχες (ἀρα, με «μερίδια κυριότητος».

Comment [K10]: «αἰρέσεις» με τὴν ἀρχικὴ σημασία τῆς λέξης, ἀπὸ το ρ. «αἰρῶ»=εκλέγω, ἐπιλέγω.

θείας φύσεως βέβαια, καμιά αντίρρηση, να παραμείνει· ενώ από την παλαιά πληθύνει του Ελληνισμού, μόνο η διάκριση απλώς των υποστάσεων · και να που θεραπεύτηκε με σωστό τρόπο και από τις δύο πλευρές η υπόκρυφη ασεβής σκέψη. Γιατί με θεραπεία¹¹ πράγματι αντιστοιχεί η αριθμητική έννοια της Τριάδας για εκείνους που περιπλανώνται γύρω από τον αριθμό Ένα, όπως και η λογική της ενότητας για τους άλλους, που κομματιάζουν τον νου τους και χάνεται στο πλήθος.

ΣΗΜΕΙΩΣΗ

Υπάρχουν και άλλα σπουδαία μέρη αυτού του κειμένου, που μπορούν να παρατεθούν ως χωριστά αποσπάσματα, κυρίως ένα με θέμα τον Άνθρωπο, αν και ολόκληρο το έργο θα άξιζε –και θα πρέπει– να παρουσιαστεί και στο πρωτότυπο, και μεταφρασμένο και ερμηνευμένο. Αλλά ως περιοριστούμε τώρα στο ανωτέρω απόσπασμα Περί Τριάδος, ώσπου να ετοιμαστεί για ανάρτηση το 2^ο ιστορικό μέρος της Ελληνικής μ.Χ. Φιλοσοφίας. Θα χρειαστεί να το επικαλεστούμε και εκεί, για να δούμε τη μετάβαση από την προχριστιανική στη νέα μεταριστοτελική έννοια της ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ, αλλά και πιο πέρα ακόμα, στο 3^ο και μεγαλύτερο ιστορικό μέρος: αυτό θα το αφιερώσουμε στην ανάπτυξη της εξ ολοκλήρου νέας και πρωτότυπης φιλοσοφικής θεωρίας για τη ΘΕΛΗΣΗ.

Κ.Ν.Π.

Β. Επίλεκτες αξίες

ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ¹²

Έκδοσις ακριβής της Ὁρθοδόξου πίστεως, βιβλ. Α'

Απόσπασμα MPG 44:805C-808A

Αξίζει όμως εδώ να παραθέσουμε ένα ακόμα κείμενο εμπνεόμενο από την ίδια ευρύτατη αντίληψη ανεκτικότητας και σεβασμού έναντι άλλων διαφορετικών θρησκευτικών παραδοχών, όπως ίσχυε απ' αρχής στη χριστιανική ελληνόφωνη γραμματεία, και όπως τη διασώζει στην εποχή του (8^ο αι.) και την αναμορφώνει ο Ιωάννης Δαμασκηνός με το κύρος δογματικού διδασκάλου της αδιαίρετης Εκκλησίας. Στο ακόλουθο απόσπασμα από το έργο του Έκδοσις ακριβής της Ὁρθοδόξου πίστεως ο Χριστιανός φιλόσοφος της Δαμασκού προδιαγράφει σε ανανεωμένη εφαρμογή τη μέθοδο και τις αρχές του ανοιχτού διαλόγου με αντιμαχόμενες δογματικές θεωρήσεις. Κλείνοντας το θέμα περί Τριάδος με το (7^ο) κεφάλαιο, που τιλοφορείται Περί του Πνεύματος του αγίου, συλλογιστική απόδειξις, ο Ιω. Δαμασκηνός παρατηρεί:

ΔΙΑΒΑΖΟΥΜΕ:

‘ Οὕτως, διὰ μὲν τῆς κατὰ φύσιν ἐνότητος ἢ ποιότητος τῶν Ἑλλήνων, ἐξαφανίζεται πλάνη· διὰ δὲ τῆς τοῦ Λόγου παραδοχῆς καὶ τοῦ Πνεύματος τῶν Ἰουδαίων καθαίρεται¹³ τὸ δόγμα, ἐκατέρας τε αἵρέσεως παραμένει τὸ χρήσιμον· ἐκ μὲν τῆς Ἰουδαϊκῆς ὑπολήψεως ἢ τῆς φύσεως ἐνότητος, ἐκ δὲ τοῦ Ἑλληνισμοῦ ἢ κατὰ τὰς ὑποστάσεις διάκρισις μόνη’.

ΔΗΛΩΣΗ:

Έτσι, με βάση την αρχή της ενότητας ως προς τη φύση, εκμηδενίζεται η πολυθεϊκή παλαιά περιπλάνηση των Ελλήνων· ενώ με την παραδοχή του Λόγου και του Πνεύματος καταρρίπτεται η δοξασία των Ιουδαίων, οπότε και από τις δύο επιλογές παραμένει ὅ, τι αξίζει σε καθεμιά¹⁵: από την Ιουδαϊκή δηλαδή εκδοχή η ενότητα ως προς τη φύση, και από τον Ελληνιστικό τρόπο απλώς των υποστάσεων η διάκριση μόνο.

Δευτέρα, 15 Δεκεμβρίου 2014

Comment [K11]: Δεν πρόκειται άρα περί καθάρσεως (από το καθαίρω), αλλά περί κάθαρσης (από το καθαίρω), αφού ο λόγος είναι για θεραπεία.

Comment [K12]: (642/7-προ 753)

Comment [K13]: Εδώ σαφώς πρόκειται περί καθάρσεως, γιατί δρα ανεπίσημα, όχι ευθέως και ελλόγως, αλλά μέσω νέων θρησκευτικών εκφράσεων, π.χ. ως χριστιανικών Αιρέσεων.

Comment [K14]: Αυτούσια η φράση του Γρηγορίου Νύσσης.

Comment [K15]: Επιτακτική αρχή: η διάσωση παντού των αξιών, όποιες κι αν υπήρξαν.